

MOZART

(1756-1791)

Mozart eresergillearen eunurtea ospatu dugu 1956'ean. Gizarte-malla guzietan otsaundiko gerta da Mozart ospetsuaren oroipenaldia. Egundeko eresertaldi ta jai aldiak burutu dira bere omenez; ez omen da-ta aiñako egin zaizkien eresergillerik. Ludian barrena dabiltz bere ereserlan zerukeiak belarrien atsegiñ ta gogeen ezti ta eder. Berek ain ats-goreneko Mozart' itzaltsuari izatez ta berez musikalaridiran euskaldunon begirunerik egizkeena!

Mozart!,"Musika" esatea bezin bat zaigu. Nor bizi -eta biziko balinbait ere- Mozart ainbat eresertiarekin itsatsita?. In, begiak, -ain zoli ta bixi izango zitun begi aiek- iriki zizkizunetik eskua luzatuko dio musikari, berarekin ezkondu ta bizi guztian zear begi aien argia itzali ar-terano, bat eginda ikusiko degu. Bai, auxe dogu Mozart, eresertiaren gallurraren gallurrenenan gertatzen dan gizona. Mozart "bere garaiko gizon apartekoa", Mozart "un. miraria", Mozart bostagrrren urtea urratzeko zalarik, bere umozko esku zuri-xaloekin eta bere goge xotillakin lenengo Minueto'a idatzi zigun gizona. Ona emen Wolfgang Amadeus Mozart.

- - -

Wolfgang'k 1756'garrengo ilbeltzaren 27'an egin zun argi tara sarrera. Bere sertierra Salzburge. Salzburge

apain txoragarri, munduan diran alderik ederrenetakoa, ain-
beste gizon ospetsu sorturiko erria.

Bereala nabaitu zitun Mozart aitak Wolfgang txiki-
aren animaren musikarake tasun ta joera berezia, eta beraxek,
ereslari bikaña zendunez, ekin zion semetxoaren doai arriga-
rrien landu ta ezitzeari. Eta nola erdea! Ez oraingo eran,
lenen solfeo, gero piano ta urrunago beste gaiak ereñaz,
pixkana-pixkana dana batean baizik. Orrela tajutu ta zaratu
zuan orain denak arritzen gaitun gizona. Eredu ederra Mozart
aitarena gaurke musika-irakasleentzat.

Sei urte zituala, bere aitak Alemani aldera eraman
zuan ango musika-kutsuz blei-blei egin zedin eta baita ere
bere doai arrigarriak argitara jartzeko. Munich, Maguncia,
Francfort ta beste zenbait uri zoraturik zeuzkan Obispu, au
diki, jakintsu ta erri xearen aurrean eskeintzen zitun kon-
zertotan. Ez emn zan alakorik ikusi izan pianoa jotzen.

1763 azaroan Paris era eldu zan eta emen ere egune
roke izketagaia biurtu zan. Errege eta madame Ponpadour aren
aurrean ere jo izan bear zitun klavikordioan emateko zeatu-
berri zitun sonatak. Parisen igaretako illak eragipen aundi-
koak izan zitzaizkizun Wolfgang txikiarentzat. An entzundako
musika-era errexa ta gardena izanik, beretzako aukerakoena
zan oraindik argizari biguna antzo zan animaren jabe izanik.
Eta Georges de Saint Foix jaunak zuzen adierazten digunez,
Frantzi-musika aren ixuria nabaitzen zaie Mozart i bere bi-
zitz osan zear, ots, zeaztasun eta gardentasuna.

Paris tik Londres era jo zuten. Emen ere txalo be-
rez inguraturik dabil. Bach aundiaren anai gazteena ezagutzen
du, ta onek bere anaiaren musika ematen dio. Tamalez, eztu
orain Wolfgang k ur garbi aietatik erateko betarik. Gerxe-
ago ikusiko degu beaietan murgildua, ta beren keruz blei-blei
aterata. Londres en idazti zitun ortara beartu baitzuten-
bere lenego sinfoniak, garaipen bete-beteak lortuaz. Gere
Holanda tik bere jaioterrira iristen da.

Garai entan egin zun bere lenengo Opera ere: "La
Finta semplice" txera onaz Viena n artua. Gerxeago "Bastien
und Bastienne", ta Gotzaiaren omenez Meza bat. Gotzaiak or-
daiñez, Kortearen Concertmaister egin zun.

Etzan ordea Wolfgang bere atsegiñera Salzburgo'n, ta Itali aldera bide artzen du. Emen ere iñoizko garaipenak jaristen ditu. Itali'ke ereslari bikaiñenak ezagutu ta bertaki kultura berenganatzen saiaturik dabil. Milan én Aita Martini prantiskotar ereslari trebearen lagunmin egiten da eta aren erakustaldiak jetsi. "Mitridate Re di Ponto", "Lucio Lilla" ta beste zenbait Opera mamitu ditu Itali aldean.

Eta beñire Salzburgo'ra. Amasei urteko gazte degu.

Orainarteko Mozart'en Musika bere bizitzaren zorientasunaren ixpillu gardena degu. Tankerari bagagezkie, ain berdin agertzen ezpazaigu -Itali'n erromantiku-eraren lenen errañuak ezagun ere zitun- alare bere lanak, denak, xalotasunez, maitasun-giroz gantzutuak ditugu. Orok daude ondo idatziak, ese mutil dager Wolfgang musikagintzan, arraia uretan baiño eroseage dabilkigu ume au eresertiaren ur ezti-tsetan. Baiña sakontasunik gabekoak derizkiogu, ariñak eta gaiendeak (tema) ergel xamarrak, noski baiño noskiago orduko musika esea bezela. Eta operagintzan italitar aizea nabaitzen diegu. Piccini eta Sarti'rena agiske operan eta Gluk'ena irri-operan. Alare bere nortasun ta keruz gatzatua, batez ere abots-ataletan eta geiage oraindik gaien bilbatzean. Wolfgang amasei urtez il izange bazitzaigun alaz ere bere aldike musikalarien txapeldun litzaiguke.

Lau urte iagre zizkigun Getzaiaren Korteko Concertmeister. Eta eman, lana ugari bai eman ere Getzaiak. Sernatak, "divertimenti", ots, solas-musika, dantza-musika ta beste-lake gai ariñak Mozart'en eguneroke egia ziran. Eleizarako ere Meza labur batzuen bearra omen zan: Wolfgang'k idatzi bear. Jean-eterri gutxikeak zitzaizkion eskatu-musika auek, aspergarriak gañera, Aita Martini'ri zuzendutake eskutitz batean berak digun bezela. Urte auetakoak ditugu violin'erako best Concierto eta pianerako iru Concierto. Bere erritarren atsegiñeko beginini degu gure Wolfgang, eta maitasun orrek bearturik, musika errexa dagi urte auetan ere, errexa baiño piña ta durunditsua.

Ian bai agertzen zaigu danetan arranditsuena ta apartekoa: Haydn-Sernata. Sakentasun, argi-Paris ta sailtasunez ordua, estitan ontzuten da. Bach aundiarengandik

jetsi bide zun sakentasun ori, aren lanak gogoki ausnartzen zebillanez.

Baiña Wolfgang´artzat ludiak eztu mugarik. Berriro Paris´era abiatzen da. Oraingo ontan eztu lenago añaake ots-aundiko arrera izan, alare etzaizkio garaipenik falta. Versailles´ko organularitza eskeintzen diete. Baiña eztu artzen. Ezta beretzat -ain tolesgabe ta xalo- egiña Paris aldeko bizibidea ta jendearen izakera. Gañera Aloisa Weber´en e-roipenak lilluraturik dauka, maitemindua baitago. Ta bere jaioterrira biurtzen da, baiño ose aberastua: Gluk´en lazgarri-operak eta prantzitar musika giroak bere anima ioritu ta zabaldu egin dute. Gañera Schobert ereslaria ezagutu du eta berarengandik jasotako irakaspen ederrak bizitz osoan iraungo zaizkio. Bere lan audietan lenengoa idazteko gertua dator: Idemeneo-opera.

Paris´en idaztitako musikak, sinfoni ta sonata batzuk eta "Le petit riens" opera prantzes-kutsuz josita daude, eta aitatu-operan prantzes-dantzak -Cavota, Giga ta abar- nunai dakuskigu. Eta bertan egiñiko sonatak Mozart´enen artean aipatuena ditugu ("in la minore alla Turka´kin;" "in la mayore" "in fa").

Aloisa´rekin ezkontzeko ustetan dijoa bere jaioterrira. Baiña ustel irten ziran bere usteak. Neskaren sendiak ez omen zien laketu. Manein´era iristen da emengo musika beretzeko. Eta jaso ditun kera guzien batasuna egitea erabkitzen du, baitipat prantzes-musika eta Manein´ekarena. Serenatak eta "divertimenti" baztertuz, beindik betiko musika sakona egitera jartzen da. Oraingeak dituzu "Sinfonia in sol minore" ta Koroazioko Meza. Bietzondo xamurrez, argijarioz eta sentimnetu goxez mamituak. Sinfoni ori ondo aztertuta Bethoven´ena dala esango genuke, bestealdetik ezpage-neki.

Wolfgang Aloisaren arreba Konstanza´rekin ezkontzeko leiatsu dabilkigu. Ez egitan maite zualake -Aloisa izan zitzaion lenen eta azkenengo xalanta-, etxeko arloetarako baten bearra zualake baizik. Sendiak baimena ematen diote, eta Viena´ko Gotzai-Eleizan ospatzen dituzte eztaiak. Baiña zoritxarrez, emaztea atsekabe, samin, eta beasun gafa tza izango zitzaion geroago.

Askok Konstanza Weber, Kristina Vulpius, Göhete aundiaren emaztearekin erkatzen dute. Ez egoki ordea. Göhete-ren emaztea erri xumekoa izanik, lenbaitlen oartu zuan bere senarraren aunditasuna ta baliotasuna, eta berak olerkariaren bizitzan eragipen eta artueman fisikoa soilik zuala. Ez orrela Konstanzak. Ez baitzun bein ere bere senarraren aunditasuna somatu. Eta ala gertatu ziran gertatu ziranak.

Ezkontza ondorengo lenen urteak zoriontsu, xamur eta baretsu gerta zitzaizkion. Ala agiri dute garai ontako bere lanak: pianorako jarritake konziertotan onenak, "Mi bemol, sol, in re minore, in la mayore, t.a. Baitipat "in do minore" mamitutako Meza Aundia. Entzungarri benetan, Saint Foix-en gardiz, XIX-go mendearen musika guziak osotzen dituan Meza au, dena arripitxi istatuenez josia. Bertan nabarmen zaizkigu Bach-en "si" an idatzitako Mezaren Fuga-tankera, Rameau, Gluk eta italiar eresertiaren ixuria, oro arrigarriro bere keraz gantzuturik. "Et incarnatus est" en sakontasunak eztu kidekorik beste olako Mozart-en lanen artean.

Meza onen len-agerketaren bi illabete ondoren Viena-ra biurtzen da, bere jaioterria utziaz. Eta betiko.

Garai ontakoak bere Opera aundiak: "Entführung aus dem Serail" Mozart-en biotzean kabi zuan xamurtasunez oretua, Mozart-en doai arrigarriak nabarmentzen dizkigun lana. "Le Nozze di Figaro", irri-operan erpiñenetakoa, kera zailu ta bizkorrez ornitua. Bertan Mozart-ek bere ikusi, ikasi ta jakin guzia ixuri zuan, bai orkesta erabiltzean eta bai opera-gaia bilbatzean. Benetan lan au garrantzi apartekoa degu opera-edestian. Geroxeago Lorenzo da Ponte-en Dom Giovanni burutu zuan. Antzerti au len ere musikaratu zuen zenbait ereslariek, adibidez, Gluk, Anfossi, Gazaniga, ta Riqini, bañe guzi auk oso gairdurik uzten ditugure Wolfgang'k. Bestaldez irri-operak etzun iñoiz ainbesteko sendotasun, goimalla, iritxi arteraiño.

Baiña etzioten Viena'n merezi aiña ordaintzen. Beartasun beltz ta larrienean arkitzen zan Wolfgang. Gañera etzitzaien emaztea ere bere bizitzaren gozo ta atsegin. Zorritzar auk astun eta mingarriagoak biurtzen zitun bere gorputzean nabaitzen zuan eri gaizte baten laztan garratzak.

Eztegu erdea Bethoven antzo itemiñaren besoetan lur jota ikusten. Bere lanetan ituna, miña, oñazea agiri da, baña min ezta, biguña, biotz ondokoa. Erdiragarriak dituzu 1788'tik aurrerantzeko bere lanak. Baitipat sinfoniak bikañenak dituzu: "in re, in sol minore" eta "Jupiter" deritzaiona. Erromantiku-eran sortuak dirudite lan oiek.

Beste opera batzuk ere idazti zitun Viena'ke antzertekikoak eskatuta. Aipatuenetakoen artean, "Cosi fan tutte" eztezu aurrekoak aifñake eder. Azkenengo bere opera, "Die Zauberflöte" ernegarri degu. Zenbaiten iritziz Mozart'ek eta aldi orotan sorturiko operarik burutu ta bikañena.

Oean datza Wolfgang tisis gaitzakin bere gorputz gaztea igatua, okitua, irotua dager neguke zugaitz igartu baten gisa. "Requiem Meza" idaztera jartzen da, bere ustez, beste munduko mandatari misteritsu batek eraginda. Sukañak gorputza jaten ari zaio. "Lacrimosa" ren zortzigarrenko konpasean lagatzen du, indarge, aul, iltzer... Bere ikasle Susmaier'k burutuko zuan Meza au. Orain gutxi entzun nun: bere azken dardarren zirrara, iz-zoriko ikara larria, ta Jainkoaren naiari gogoaren makurtzea ene baitan somatu nitun. Bertan jase zion Jainko Aitari Wolfgang'k bere azken oteitz sutua...

1791'ke Abenduaren 5'san, -ekaitz ta elurrezke gaba!- jaulki zuan azken arnasa, bere emazte ta lagun banaka batzuk inguruan. Bere gerputza beartsuenen artean eortzi zuten, goiz zakar, illun batean. Eta gerokoan gorputz ura aldatu nai izan zuteneke, etzekiten nun arkitzen zanik...

Kera nortasunaren agiri omen da. Mozart'en musikak gizona dentsua erakusten digu. Wolfgang'en eresertiaren ixpilla garbian bere iduri islatua dagerkigu. Ortzargi ta atsegiña, xotil eta piñ, xale eta berondate oneke bear zizun izan Mozart.

Ikusi dezunez musika meta guzietakea sortu zuan batzutan itun, saken, bestetan alai, arintsu. Ezberdintasun ori zenbaitek nork eta norake eskatzeari dazarkiete. Ez gera irizkide. Bere lanen azterketa arin bat egiñaz, Mozart'en

musikak bere bizitzarekin zer-ikusit aundirik duala dakusgu. Onela "Entführung aus dem Serail" bere ezkontzaren ikur bat degu.; "Les Nozze di Figaro" n bere Europa ko ereslari onen entzat zutelako poz ta atseginarean errañua dakusgu. Don Giovanni'n bere aitaren eriotzagatik saminduta azaltzen zaigu. "Cosi" bere beartasunaren irudia zaigu. "Die Zauberflöte" operak, azkenez, Wolfgang'k bizitza ontan ezer itxare etzula adierazten digu. Bere eliz-musika, Wolfgang'en fede gartsuaren agiri bat degu. Eta sinfoni-musikan areago azalzen zaizkigu bere bizitzaren goraberak.

Askorik asko idazti da Mozart'en musikaren tanke-raz, eta ez datoz batean irizleak. Batzuk klasiko-eran erromantiku bat dala diete, zenbaitak -bere sonata ta sinfoni batzuk aztertutik noski- bere musika XVIII'go mendeko gizartearen azalpen dala: ariña, azal-azalekoa. Sopenak zera esango digu: "La música más humana" Mozart'en omenez "Música" aldizkarian argitara artikulua batean. Schuman'ek Mozart'en musikaren gura "kaxkarra antzaldatzen dakian jentzioaren mirari da". Fernandez Cid musikologu ospetsuak Mozart'en musikaren kuxelua "neurritasunean" ezarriko du.

Dakiguna, Mozart'ek musika-alorrean garrantzi aundiko lana egin zuala da. Artikuluan zear aipatu ditugun beste ereslarien eragipen da ixuriak arrigarero lotu zitun bere musikan, adibidez, Bach eta alemanitarren sakona ta sendotasuna, italitarren zailutasun eta biskortasuna, prantzitarren zeaztasun eta garbitasuna. Sinfoni egin zan aurrerapen bikaña egin zien Haind'ek asitako lanari. Berak jami zitun Alemaniko operaren oinarri sendoak.

Bere lanak, 36'urterako eldu ez arren, ta ainbeste ibilli zan gizonarenak izanik, 600'tik gora ditugu. Sinfoniak 50, Mezak 20, sonatak 41, pianorako konziertoak 27. Naiz samin naiz pezalditan, bere musika sari atsegin ta ezitsu izango zaizu.

Iturria tar Joxe

Arantzazu'ke teologilari